

דברי תורה

שע"י המכון התורני ירושלים

קדושים - תשפ"ד | גליון 74 | הפקה ועריכה: הרב נעם יעקובי שליט"א וצוות המכון התורני

מאת א.פ.

טעם שפרשה זו נאמרה בהקהל

נאמרה בהקהל. עוד יתכן, שבפרשה הקודמת קראנו על כל עבודת יום הכיפורים, ומצינו בחומש שמות (יח, ג) "ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב", ופירש רש"י שם שזה היה לאחר יום הכיפורים שבו ניתנו לוחות שניות. אם כן יש לומר הרמז בזה שאחר יום הכיפורים צריכים להקהל אצל מנהיג הדור ולא לומר שלום עלי נפשי הרי עבר יום כיפור וניהייתי טהור ומכופר ושוב אין לי מה ללמוד כבר למחרת אצל המנהיג, אלא אדרבא, דוקא אז כשאתה טהור יש יותר ענין ללכת לצדיק שיורהו תורה ומצוות, כי כאשר האדם מלא בזוהמת החטא אין דברי תורה נקלטים אצלו, אבל כשהוא נקי טהור ומכופר אז יהיה לו יותר סייעתא דשמיא להבין דברי התורה, ויכנסו בו יותר דברי המוסר, ולכן כיון שבפרשה הקודמת נזכר ענין יום כיפור וכתב שם (ל, טז) "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו", ממילא יש עכשיו ענין להתאסף אצל הצדיק שילמוד ממנו תורה ומצוות בטהרה, ולכן פרשה זו שלאחריה נאמרה בהקהל.

"דָּבַר אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדוּשִׁים תִּהְיוּ" (ויקרא יט, ב). וכתב רש"י, "דבר אל כל עדת בני ישראל" - מלמד שפרשה זו נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה. ומקורו מויקרא רבה ותורת כהנים. והנה אף שפירש 'מפני שרוב גופי תורה תלויין בה', אכתי יש להבין מדוע נצרך להיות בהקהל? והרי יש עוד כמה פרשות בתורה שיש בהם הרבה דינים ומצוות? ויתכן שדומה פרשה זו לעשרת הדברות שנאמר בהם (דברים יח, טז) "ככל אשר שאלת מעם ה' אלהיך בחרב ביום הקהל לאמר", וכן נאמר שם (לעיל ד, ט) "יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחרב באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי" וגו', הרי לנו שיום מתן תורה נחשב יום הקהל, וכמו כן כאן שבפרשה הקודמת למדנו על טהרת וכפרת יום כיפור שבו ניתנו לוחות שניות, ראוי שהלימוד שאחריה יהיה בהקהל. ובאמת אין הנקודה העיקרית - ריבוי המצוות החוקים והמשפטים, אלא כמו שהדגיש רש"י 'שרוב גופי תורה תלויין בה' והוא כעין מתן תורה שאמנם בפועל כתוב שם רק עשרת הדיברות, מכל מקום כל גופי התורה תלויין בה, ולכן

כל טנופת לא טנופת

"קְדוּשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי" (ויקרא יט, יב). במדרש (ויקרא כד, ד): יכול כמוני? תלמוד לומר "כי קדוש אני" - קדושתו למעלה מקדושתכם. כתב הגאון רבי יהושע מקוטנא זצ"ל, אף שהקב"ה פוקד כל היצורים, אפילו את השפלים, ו'מחיה את כולם' (נחמיה ט, י) אין זה גורע מקדושתו. וזה שאמר הפייטן בשיר היחוד 'כל טנופת לא טנופת' - היינו, הטיפול ביצורים הנמוכים והגורעים אינו פוגם בו, כביכול. ושמה יחשוב האדם שהוא גם יכול להשאר קדוש ובו בזמן להתדרדר למקומות הנמוכים ולהתחבר ליצורים השפלים ביותר, באה האזהרה, כי רק בקדושת ה' יתברך אין שום דבר פוגע או פוגם, מה שאין כן בקדושת בשר ודם.

כיבוד אב ואם של התורה

"אִישׁ אָמוּ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֵת שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא יט, ג). וברש"י: "אמו ואביו תיראו" - כאן הקדים אם לאב לפי שגלוי לפניו שהבן ירא את אביו יותר מאמו, ובכבוד הקדים אב לאם לפי שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים. אדם ירא את אביו יותר, כי אביו יכול לתת לו מכות ולדרוש ממנו ולכן הוא ירא מאביו. את אמא שלו הוא אוהב יותר, אמא יכולה לתת לו סוכריה ומדברת איתו יפה, אז הוא מכבד את אמו יותר. זה בטבע. אבל כאן נראה שאי אפשר לסמוך על טבעיים ביחס אל ההורים. בכיבוד אב ואם של התורה, צריך אדם לכבד את אביו כמו שמכבד את אמו שמשדלתו בדברים, וכן צריך אדם לירא מאמו כמו שירא מאביו מטבעו.

הרי לנו שמצוות כיבוד אב ואם של התורה היא חפצא אחרת מכיבוד אב ואם המונח בטבע. בודאי יש גם הכרת הטוב בכיבוד אב ואם של התורה, אך המצוה היא 'בין אדם למקום', לכן מקומו בלוח הראשון, ויש לה גדרים משלה: 'אתה ואביך חייבים בכבוד'.

כיבוד הורים בכל תקופות החיים

מבאר בעל ה"כתב סופר" זצ"ל, התורה צייתה על האיש' לכבד את אביו

ואמו, לרמז שהבן חייב לכבד את הוריו לא רק בזמן שזקוק להם על מנת שיפרנסוהו במזון והלבשה, אלא חייב לכבדם גם בזמן שהוא כבר 'איש' - בהיותו עומד בפני עצמו ואינו זקוק להם כלל.

אין ערך ללימוד על חשבון האב

הרה"ק רבי אליעזר מויז'ניץ זי"ע, בעל "דמשק אליעזר", למד בערב שבת שנים מקרא ואחד תרגום, וכשהגיע לפסוק האחרון בפרשה נכנס אביו הרה"ק ה"אהבת ישראל" זי"ע ושאלו דבר מה, והבן הפסיק מלימודו וענה לאביו. כאשר יצא אביו, התחיל ה"דמשק אליעזר" להעביר את הפרשה מתחילה בשנית, כיון שלדעת האריז"ל ראוי לא להפסיק בשעת קריאת שנים מקרא ואחד תרגום מתחילת הפרשה ועד סופה. התפלא אחד מתלמידיו שנכח בשעת המעשה, ושאלו, "מה היה קורה אם אביך היה מחכה דקה אחת, וכך לא היה עליך להתחיל את כל הפרשה מחדש?" ענה לו ה"דמשק אליעזר", "כיבוד אב ואם זו מצוה מן התורה, וכי איזה ערך יש לשנים מקרא ואחד תרגום שלי, אם אניח לאבי לחכות אפילו רגע אחד".

(ילקוט מאיש לרעהו)

טעם פאה לקט ופרט

"וּבְקִצְרְכֶם אֶת קִצְרֵי אֲרָצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֵךְ לְקַצֵּר וּלְקַט קִצְרֵיךָ לֹא תִלְקֹט, וְכִרְמֶךָ לֹא תַעֲוִל וּפְרֹט כִרְמֶךָ לֹא תִלְקֹט לְעֵנִי וּלְגַר תַּעֲזֹב אֶת אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא יט, ט-י). כתב השל"ה הקדוש זי"ע בשם רבי מנחם הבבלי, נצטוינו להניח פאה בשדה לעניים, וגם להשאיר לקט, ופרט לנצרכים, לפי שהעני עיניו תלויות לשמים ומתלונן על בוראו, באו מצוות אלו של מתנות עניים בשדות להטיל שלום בין העני לבוראו. ומשום שפת ויין הם עיקר מזונו של אדם, חייבה בהם התורה לתת מתנות עניים.

ועוד, כשהאדם הולך לקצור שדהו ולבצור כרמו, הוא מרגיש כבעלים וכמושל על אדמתו ותבואתו, באו אלו המצוות להורות שיש אדון ושולט אף על הנחלות שבבעלותו.

י"ג ניסן שני"ג: רבי משה ב"ר חיים אלשיך זצ"ל [ולפי תשי"ט מהר"ט החדשים עמ' כ"ד נפט' ב"ד תשרי שני"ד]

בין שלל אורותיה הגדולים של העיר צפת בימי זוהרה ותפארתה "תור הזהב" של עיר זו, אשר זכתה למשכן ענקי ויסודי עולם של "יסוד ההלכה" מרן רבינו יוסף קארו ז"ע, ו" יסוד הרז והנסתר" רבינו האריז"ל והרמ"ק ז"ע, ועוד גדולי עולם שהעניקו את החמה בשגב גדלותם וקדושתם, בקע אורו הגדול של "יסוד הדרוש" רבינו משה אלשיך ז"ע, אשר הניחו לו מקום מן השמים להתגדר בו ולהיות כראש ומניחי יסוד הדרוש בדברי ימי ישראל. וזאת על אף שעמד בראש שני ישיבות, ועסקו רובו של יום בהרבצת התורה וההוראה ובבירור וליבון ההלכה הצרופה, כמו שתראה שרבים מפסקי מובאים בהלכה בספרי הפוסקים והשו"ת, וכמו שרבו בעצמו כותב בהקדמה לספרו תורת משה ז"ל "מנעורי גדלני כאב עסק התלמוד, מרבה בישיבה, יוצא ובא בהויות אביי ורבא, עד חובה, הלילה עיון והיום הלכה... הבין שמועה בבקר בבקר, ואחרי אל הפוסקים עד בא השמש, ואל שואל כענין להשיב כהלכה, ולא לבי הלך לעשות קבע מדרשות ופשיטים, זולת אשר הקרה ה' לפני... לעת מצוא מנוחה מההלכה ביום הששי. כי מדי שבת בשבתו יבא אלי העם לדרוש להם על פי התורה, המקראי קדש אשר יקראו אותם במועדם, פרשה ופרשה בערב יום שבתה אשר נתתי אל לבי... לדרוש ולתור בנועם מיליה להכין את אשר יביאו. וימן להם המלך הקדוש דבר יום ביומו".

כידוע גם זכה להיות מחכמי בית הועד בעיה"ק צפת אשר בראשו עמדו רבו הגדול הב"י ורבונו משה מטראני בעל המבי"ט, ואחרי פטירתם עבר ההנהגה אל רבנו ועמד בראש בית הועד, מ"מ נתייחד מעמדו בדברי ימי ישראל כ"יסוד הדרוש", וזאת מפני דרשותיו שהיה דורש מדי שבת בשבתו בפני תושבי עיר יקרת תפארת צפת, וכבר מוזכר בדברי כותבי תולדות עיר זו כי לדרשותיו נהרו כל תושבי העיר לרבות גדוליה גאוניה וקדושיה, אשר הפליאו את דרשותיו בביטויים מופלגים ונוראים. השפעת דרשותיו עשו רושם כה גדול, עד אשר מאות בשנים שאבו הרבנים במקהלותיהם, המגידים בדרשותיהם, מנהיגי הדור באמרי קדשם, את הקדמת דבריהם ומוסד משאיהם מאותו באר מים חיים, ודבריו היוו גרעין שורש ויסוד לדברים שנשאו בפני שומעי לקחם. אין זה כי אם כפי אשר העיד האריז"ל כי ירדה נשמתו לעולם בדמות האלשיך לתקן את חלק הדרוש מד' חלקי הפרד"ס. דבריו הנעימים אשר נאמרו לשומעי נמשכו כמעין אשר לא יכזבו מימיו, וכמים קרים על נפש עייפה הפיחו בלבות ישראל להדריכם ולהנהיגם במסלה העולה בית אל בכל עניני קיום התורה והמצוה באהבתו וביראתו ית', והשפעתו לדורות כה עמוקה, עד אשר נתעטר בפי גדולי הדורות בתואר "קדוש" - "האלשיך הקדוש", תואר אשר ניתן רק ליחידי סגולה דוגמת "הארי" הקדוש", "השל"ה הקדוש", "האור החיים הקדוש".

גדול מרבן שמו

רבינו נישא בפי מוריו תלמידיו בהערצה ובחרדת קודש וכולם עונים לעומתו מקודש מקודש, רבו

הקדוש היה מרן ה"בית יוסף" שהסמיכו בסמיכת חכמים באותו כח שהוסמך בעל ה"בית יוסף" ע"י המהר"י בי רב, רבו זה העריצו והפליג בשבחו כמו שראינו בתשובה שכתב לרבינו זל"ק: ראיתי דבריך טובים ונכוחים והדין דין אמת ומטעם שפסקת, וכל כי האי מילי מעלייתא לימרו משמך, והחולק ע"ז לא ראה מאורי התורה, ומי שחותרו אמת ירבה גבולך בתורה.

על גודל קדושת נשמת רבנו ראוי להעתיק מש"כ בספר שם הגדולים להחיד"א ז"ל: כתב מהרח"ו זצ"ל מורי הרב אלשיך בעל חבצלת השרון, רבינא מתגלגל בו עתה, ורבי שמואל בר נחמני הוא עתה בסוד העיבור וכו'.

גם בספר החזיונות למהרח"ו הפליג הרבה בגודל נשמתו, ומביא מה ששמע מרבו האלשיך הקדוש מרבו האריז"ל וכ"כ בספר פרי עץ חיים:

ואמר לי מורי ר"מ אלשיך משמו של מורי ז"ל.

גם בשער רוח הקודש מובאים חמשה עשר יהודים שמסר לו רבו האריז"ל.

עוד בחי חיותו ניכר השפעתו העמוקה בכל תפוצות ישראל, כפי שכתב תלמידו רבי יצחק גרשון בסוף ספרו "שושנת העמקים" על שיר השירים:

הוא בצפת ומצודתו וחסדאין דיליה פרושות בעולם.

האלשיך הקדוש טבע את חותמו היחודי בדרשותיו אשר נהפכו לנחלת כלל ישראל לעדותיהם ושבתיהם בכל רחבי הגולה, כפי אשר כתב תלמידו רבי ברוך קאלימאני (שכתב את ההקדמה לספר "תורת משה"): "לא היה כמוהו נאה דורש ונאה מפרש, ולו נברא לב חדש, דרש מבפנים בשבעים פנים של טעם וריח, ואינו טורח לבנות מגדל פורח בביאורו".

ואכן רבינו היה נר תמיד שהאיר ללא הפסקה במאור התורה גם בעסקו בעניני החומר וכפי שמתאר בעל "אור החיים הקדוש" בספרו ראשון לציון על משלי אחרי שמתארו בתואר "חד בדרא", כותב ז"ל: "ספרו לי על חד בדרא ה"ה משה אלשיך ז"ל כי באותו זמן שהיה מתעסק בצרכי הגוף למצוא טרף, באותן שעות חבר פיוש על התורה כולה כי ידיו היו עסקניות ומחשבותיו חכמניות בתורה, הנה זה האיש שמור ושומר".

תורת אמת היתה בפיהו

גם מורו ורבו הקדוש האריז"ל מכנהו בתואר קדוש ואמר שכיוון אל האמת בדרשותיו, וכמובא בכתבי האריז"ל שאמר לתלמידיו: "בואו ונשמע חידוש תורה מפי הקדוש רבי משה אלשיך, שזכה לו חדא פנים בתורה בהאי ביאור נפלא הפלא ופלא, מפליא לעשות".

עוד על הערצת רבו הגדול האריז"ל כתוב בספר דעת זקנים להגאון הרב אברהם סג"ל איטינגא ז"ל בפר' בראשית: "האגדה מספרת כי בכל עת אשר דרש משה האלשיך הקדוש במקהלות הלך הארי" הק' לשמוע, ופעם אחת באמצע הדרשה יצא הארי" ז"ל עם תלמודיו, ושאלו לו הלא דרכו בקודש תמיד להמתין עד סיום הדרשה ומדוע הלך עתה באמצע הדרשה. ותהי תשובתו כי בכל פעם שדרש האלשיך ירדו המתיבתא דרקיע ג"כ לשמוע ועל כן הלך גם הוא לבית הכנסת. והיום

דרש עה"פ "השומר אחי אנכי". וביאר הכונה דהנה א' מ"ג מדות של רחמים הוא "נושא עון", ולזה אמר קין גדול עוני כלומר האם גדול עוני ועולה על המדה של נושא עון ולא תוכל לסלוח לי. והוא דבר עמוק ונהנה הר"מ אלשיך מהפירוש הזה, ואסור להנות מדברי תורה וסביביו נשערה מאד. והלכו המתיבתא דרקיע מבית הכנסת ע"כ גם הוא הלך עמהם".

ומן הראוי לציין סיפור נפלא שאדמו"ר בעל המנחת אלעזר ממונקאטש ז"ע היה רגיל לספר אודות דרושי רבינו בשם הארי" הק' ז"ל: "הארי" הק' ראה שכל הפמליא של מעלה הלכו לשמוע דרשות האלשיך, וע"כ גם הוא הלך לשמוע אמרותיו הטהורים, בשעה שהחכם יושב ודורש ברבים. פעם אחת דרש ר' משה אלשיך בענין לבן הארמי, אשר החליף את משכרתו של יעקב אבינו ע"ה עשרת מונים, ואמר עשר פעמים עשר הוא מאה פעמים, אשר לבן הלך בתחבולות שונות ועצות עמוקות, איך לרמות את יעקב כה ובה, וחשב בזה האלשיך הק' כל התחבולות שחשב לבן הארמי. העם כשמעם נתפעלו והתענגו מטוב, והארי" עשה תנועות שחוק, ואח"כ חלף והלך לו באמצע הדרשה. ואמר הארי" ז"ל כי ראה אשר לבן היה שם בשעת הדרשה, ועל כל פעם ואופן שהזכיר האלשיך שחשב לרמות בזה את יעקב אבינו ע"ה, הרכין לבן את ראשו ונענה לו, כי אמת יהגה חכו אשר גם בזה כיוון לרמאות, וגם בזה וכו', וע"ז שחק הארי" הקדוש".

ניצוצי אורות

במסגרת מצומצמת זו נציין כאן כמה גרגרים יחידים מדברי רבנו המלהיבים לתורה ועבודת ה', הבאים ללמד על הכלל כולו:

בענין תכלית העבודה וקיום המצוות בעוה"ז הגשמי מציין: "כל עבודה ועבודה אשר יעבוד הוא הולך ומתעלה, ואיכותו גם חומר קונה קדושה, כי על כן המצות כמספר אבריו. והוא אמרנו "אשר קדשנו במצותיו". שעל ידי המצוות אנו מתקדשים". (פר' בראשית)

אין ספק שכל דבר מצוה הנעשית פה עושה רושם ומאירה למעלה בכח הרוחני אשר הוא דוגמתו, כנודע שכל דבר של תורה ומצוות למטה יש בו שורש רוחני למעלה. שמאיר על ידי פעולת המצוה פה, ומה גם על ידי הכונה סודיית, וידוע כי כפי ערך סוד הכונה ואופן העשותה בקדושה וטהרה, כן תעלה מדרגת הארה. (פר' בהעלותך)

"מקור חיינו הוא יתברך אלוהינו ותורתו הקדושה בהעדר טומאת העונות, חוט הנמשך ממקור החיים אל נפשנו קיים ונקרא חיי". (שם)

עה"פ "ושמרתם מצותי ועשיתם אותם" כתב: "המצוה עצמה נעשית הויות קדושה עד העשות מלאך... ועשיתם אתם כי ממש עשיה והויה חדשה תעשו הם כאילו אותם ממש אתם עושים, והוא כי כל אחד נעשה מלאך... כנודע מחכמי האמת כי גם לתורה ומצותיה יש שייכות עמו יתברך כי הוא ותורתו וחכמתו ומעשיו אחד הוא". (פר' אמר)

ענין קיום המצות הוא לקדש את עצמו, ובד בבד לגרום להורדת השפע: "כי הלא כל מצוה שורשה למעלה עם ה', וכאשר יעשנה פה האדם, יתעורר

האור הוא ויתרבה ויתפשט". (פר' ראה)

"המקיים מצוה אחת מעורר איכות שמותיו יתברך הרמוזים בתיבות ופסוקים שבאותה מצוה, ועושה רושם ברום קדושת רוחניותם, להאיר ולהשפיע שפע". (שם)

בענין כוונת קיום המצות: "עיקר עבודת שמים תלויה בכונת הלב ובדבקות פנימי, בל יהיה הכשרון מן השפה ולחוץ, רק תוכם כברם". (שיר השירים)

עוד בהעירו על הכוונה: "כי הלא אין מעשה הטוב הוראת הישר לבב... כי מי יודע אם זך לבו משמרי פניות בלתי טהורות". (שם)

בענין שכר המצות כתוב: "אל יעלה על רוחכם ששכר מצוות הוא דבר נפרד מן המצות עצמן, וכן עונש העבירות, כי לא כן הוא, כי אם אשר תשמעון - היא עצמה הברכה, כי המצוה עצמה היא המאשרת ומענגת ומעטרת את האדם". (פר' ראה)

על קיום המצוה בשמחה ובזריזות כתוב: כי כל אחד לפי אשר הוסיף בזריזות יוסיפו לו שכרו וכו', והנה יש עוד דקדוקים ודרכים במצוה, הוא כל מה שבתורה שבע"פ על כל מצוה ומצוה שהם כקשויים אליה, ולפי רוב הקשויים תרבה חן קדושת המצוה, בעלותה למעלה לפניו ית' ותתפאר השכינה, בהראותה מעשינו כנודע. (משלי) ועל המעלה הגדולה והנשגבה של העסק בתורה שעולה אף על קיום המצוה כתוב: וכאשר לא ידמה המקבל אור מאחד מהאורות המסתעפים מן הגדול, אל המקבל מהגדול עצמו המאיר לכולם, כי גדול יהיה כבודו ואורו במאד מאד, כן הדבר הזה. כי הנה כל העושה מצוה יאיר לנפשו באחת מהאורות המסתעפות בתורה, אך לא יערך עם העוסק בתורה ממש שמתדבק באור הגדול המאיר לכולם. (פר' בראשית)

בגודל פגם העבירות שגורם להפסקת הדביקות בו ית': "העבירות הן מקצצות ומבדילות... אך אשר רובו עונות ידמה לעוף שרוב הקנה נפסק וכמת יחשב כאחת הנבלות ובחייו קרוי מת, כי חוטי נפש ורוח הנמשכים עד אלהים חיים נפסקו, והנבדל מאלהים חיים הוא מת בוודאי". (פר' בראשית)

הן אמת כי כאשר יחטא איש יתחשכו עיניו ויתאטם לבו מהביט אל טומאתו בו, והיותו ערום מקדושת קונו אשר היתה דבקה בנפשו טרם יחטא". (פר' בראשית)

כן הדבר הזה לנו עדת ישראל עם אבינו שבשמים, כי נפשנו קשורה בכסא כבודו, כי חלק אלוה ממעל הוא, ועל כן מחייב הדעת, כי לא ימיש הוא יתברך מלדבר והמתיק סוד עם חלקו יתברך אשר אתנו תשב. אך אין זה, כי אם שחפץ בנו ה' לדבר בנו ולהתווכח עם נפשותינו, עשר ידות על חשקנו עמו יתברך ברוב חסדיו, אם לא שחלאת טומאת זוהמת נחש מעכבת הדבקה בנפשותינו, ולכן בהסתלק זוהמת נחש מבנתים, תשוב תתקשר נפשנו עם שורשה יתברך, ותתעלס באהבתו, ודבר דבר הוא יתברך אלינו, כאב את בן ירצה בלי שום עיכוב...

ועל כן כמיילל עליו יאמר לו הוא יתברך, איכה, כלומר, מה לך פה, ראה עונך מה גרם לך, תחת היותך דבק בי בעצם, והבט נא איה הוצרכת להיות מתחבא פה. (פר' יתרו)

באומרו: "הלא אמרתי למענך"ה שלא בא לעולם הזה, כי אם לתקן הפשט, והסוד כבר השלים נפשו בגלגול אחר".

וכן מביאגב"ש שבטמוסר" וגם החיד"א מביאגריסא זו, אבל נאמנים עלינו דברי מהרח"ו תלמידם של האריז"ל ורבינו, ואולי מתוך דבריו אפשר ללמוד שמקודם סירב האריז"ל להכניס שום אדם חוץ ממהרח"ו ולכן סירב גם לרבינו, ואח"כ חזר בו כפי הנראה מדברי תלמידו המהרח"ו. וזל"ק ב"ספר החזיונות": "ודע כי מן השעה הראשונה שדיבר [האריז"ל] עמי, אמר לי שאזהר מאד מאד שלא אגלה ענינו, השגתו וידיעתו לבני אדם, לפי שהוא לא בא רק לתקן אותי בלבד, ואח"כ על ידי יתוקנו אחרים, והתרה בי שאם אגלה ענינו שימשך נזק גדול לי ולכל העולם כולו. ונתגלגל הדברים שמורי הר"מ אלשיך נר"ו ידע הדברים וגזר עלי שאגייד לו הענין, ומכח גזרתו הוכרתי לגלות לו, ואז, משם ואילך נתרבו הנכנסים בבית מורי ז"ל". וכבדרך אגב מן הראוי לציין עוד מספר החזיונות למהרח"ו ז"ל שכותב איך נהיה תלמידו של רבינו, וכך כותב בלשונו הטהור: "צוה מהר"ר יוסף קארו ז"ל למורי הר"מ משה אלשיך בשם המלאך הדובר בו שיזהר מאד ללמדני בכל יכולתו.

נציין עוד מקום שמצינו שהסמיק את מהרח"ו וז"ל החיד"א בספר ברכי יוסף חו"מ סימן א': "ואני ראיתי מטהרת יד הקודש מהר"ם אלשיך זלה"ה כתב סמיכה שהסמיק להרב הקדוש מהרח"ו זלה"ה, וכתב בגווה שהוא נסמך ממרן מהר"י קארו זלה"ה, ובכח זה סמך למהרח"ו זלה"ה".

כי כן יסד המלך

מאן מלכי רבנן, וכדרך המלך שנוטל חלק בראש גם רבינו תופס מקום של כבוד והערכה בין גדולי פוסקי הדור המביאים הכרעותיו בהלכה בחרדת קודש, כגון החיד"א, ה"פרי מגדים", ה"חתם סופר", המהרש"ם, וכן רבים אחרים, ברם אם עיקר תורתו של רבינו היה בש"ס ופוסקים כפי עדותו של רבינו בעצמו בכמה מקומות בספריו וכן עדות חביריו, הרי זכה רבינו והתפרסם דוקא בזכות ספריו הדרוש שלו, שהפך לאבני יסוד של כל גדולי החסידות בכל הדורות, כמו אצל גדולי חכמי התורה והמוסר מכל העדות, שדבריו הק' שימשו כהקדמות, וכאבני דרך לדברות קדשם להלהיב לבות בני ישראל לעבודתו ית"ש. וכדברי החיד"א שדיבר בקדשו על פירוש רבינו על התנ"ך שהוא "מתוק ואמיתי", ובמקום אחר מכתבו "המפרש הגדול באחרונים" בערך דרשת הר"ן בתוך דבריו כתב וז"ל: "ובתר כל אילין קמו רבים בתורה לפרש על פי הקדמת רז"ל ורמזי חכמה ומוסר, ומהם המפרש הגדול באחרונים רבינו מהר"מ אלשיך, ואחריו כל ישרי לב, ואחר כל השבח הזה התחילו לפרש על פי הדין".

עוד כינויי גדולה וחשיבות על רבנו מצינו בדברי החיד"א, בספר מורה באצבע סימן י' כתב וז"ל: "וכבר התייר הגדול רבנו מהר"מ אלשיך ז"ל פירש בזה מאמר הנביא ירמ"י סי' ג', והבושת אכלה את יגיע אבותינו כו' עיי"ש. דברים הנאמרים מפ"ק מתוקים כדבש.

עוד כתב בספרו פני דוד בפר' תצוה: "וכבר נודע שהרב הגדול מהר"ם אלשיך דרש דרש משה

בהעיר את האדם שהעוה"ז עובר ושישים כל מגמותיו להכין צידה לעוה"ב כתב: "כל תיקון העולמות ושמחתו יתברך תלוי בצדקת וכשרון עם בני ישראל, וכל כשרונם וצדקתם וחסידותם תלויה בדבר אחד בלבד, הלא הוא בהכיר כי הן האדם היה כאחד ממלאכי השרת, כי נפשו רוחנית מעל השמים כבודה ושם לה דירת קבע, ובבואה אל העולם הלזה הוא כאומרים לה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי והכיני שם מכל מאכל אשר יאכל בעולם העליון, כי שוב תשובי אל דירתך הקבוע, ושם תאכלי לחם אשר תביא מעולם העראי מתורה ותר"ג מצותיה..."

כל הימים אשר אני פה כהולך בדרך אחשב, ולמה אשית לבי אם מעט ואם הרבה אוכל או אשתה אם יעשר או אם יחסר חילי, אם אתנה לבושי שק או אכסה עתיק, אם נפתי משכבי ומרבדים רבדתי ערשי או אם על הארץ אישן, הלא אין זה כי אם עראי כי אורח אני ובדרך אני הולך ויעבור עלי מה, כי הלא אל משכנות מבטחים ומנוחת שאננות אני הולך כי שם ביתי בעולם העליון, שם ארוה דודים ואתעלסה באהבים". (פר' אמור)

מעורר את האדם לתשובה בהתבוננו בירידתו הגדולה ע"י חטאיו: "התעוררי עורי עורי התאבלי ספדי והלילי, אבל יחיד עשי לך כי גדול כים שברך, כי תחת היותך בהיכלי מלך מלכי המלכים כל קדושים עמך, באורך יראו אור ואת עלית על כל, כבודה בת מלך משחקת לפניו בכל עת, ומה לך פה, עניה סוערה גולה וסורה טמאה כטומאת הנדה, כי נטמאת וכי שטית טומאה תחת אישך ויתן בך היצר הרע את שכבתו וימשכך בתלם עבותו.

וכי תבואי לראות פני אלהים, מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי, כי אז תצאי וידיך על ראשך, לבושה שחורים ומתעטפת שחורים מהבגדים הצואים, כל רואיך ידדו ממך בלי יוכלו יגעו בלבבושך. ואת שדוד מה תעשי, הלא תבושי ותבהלי מפניו, אנה תוליכי את חרפתך על זאת רעתך, אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלמה. וכי יפקוד עליך מה תעשי ליום פקודה, ואיך תשא פניך באמור אליך אנה פנה זיוך פנה הדרך ואיך חשך משחור תארך". (פר' בא)

עוד מעיר לתשובה מאהבה וזל"ק: "הנה לעתיד אחרי ה' ילכו בתשובה ונהימת לב כאריה ישאג לבקש טרפו, והיא אהבה תכליתית עד מאד... וגם היו עם קונם בן זוגם באהבה לכל דבר כיונה שבכל עת מתנה אהבים עם בן זוגה שהיא תשובה שלימה מאהבה מסותרת". (פר' נצבים)

דברים כגון אלו וכיוצא בהם אשר ממלאים את ספרי המחשבה הדרוש החסידות והמוסר, שרשם הוא בדברי האלשיך הק', אשר דבריו החוצבים להבי אש, חדרו כל כך עמוק לתודעת הנפש הישראלית, עד שנהפכו לעצם מעצמם ובשר מבשרם, ומהווים ראשית היסודות של האדם בעבודתו לקונו והתחסדותו כלפיו ית'.

תלמיד המחכים את רבו

רבינו נחשב בין תלמידי האריז"ל הק', והיה מקורב להרמ"ק כפי הנראה מההסכמה שנתן להרמ"ע מפאנו שהעתיק את ספרו של הרמ"ק על הזהר "אור יקר", ואם כי יש גירסאות סותרות אודות לימודיו של רבינו אצל האריז"ל, כי בשבחי האריז"ל מביא שהאריז"ל סירב ללמד אותו חכמת הקבלה

נלע"ד דיש לזיזה ולהמנע מלעייין בעיתונים וכיו"ב שכתוב בהם ענייני מסחר, עסק ניירות ערך (סטאק"ס) וכדומה, לאחר שהגיע זמן התפילה. והוא על פי מה דאיתא בשבת ט' ע"ב לא יכנס אדם לבורסקי אפילו לעיוני בעלמא, לכתחלה אמאי לא דילמא חזא פסידא בזביניה ומטריד, ופירש רש"י, ויהא טרוד בצערו ולא יתפלל, והכי קיימא לן בשו"ע ס' רל"ב ס"ב ברמ"א דלאחר שהגיע זמן מנחה קטנה אסור בזה, וה"נ יש לחוש שמא

תפלה בראש מגולה

בשולחן ערוך אורח חיים סימן צ"א סעיף ה' איתא: 'לא יעמוד באפונדתו ולא בראש מגולה'. וצ"ע לכאורה דכיון שכבר כתב המחבר בסעיף ג' שאסור להוציא אזכרה מפיו בראש מגולה א"כ האיך יכול להתפלל בראש מגולה. [ועל מקור הדין ברמב"ם לא קשה שהוא לא הזכיר הדין של הזכרת ש"ש ואולי סובר שמותר ורק בתפלה יש איסור אבל על המחבר קשה]. ולא ראיתי מי שיעורר בזה.

אך מצאתי בשו"ע הרב שהשמיט בסעיף ה' שם הדין של ראש מגולה ואולי מטעם זה כיון שכבר הזכירו בסעיף ג' שאסור להזכיר שם שמים בראש מגולה.

עמידה בקריאת התורה

בגמרא סוטה ל"ט ע"א: אמר רבא בר הונא, כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדבר הלכה שנאמר "ובפתחו עמדו כל העם", ואין עמידה אלא שתיקה שנאמר וכו'.

וצ"ע דאה"נ דמצינו גם שתיקה בלשון עמידה אבל מנא לן דהכא הפשט שתיקה דאולי עמידה ממש כמו בכל מקום (ועיי' מו"ק כ"א ע"א), או עכ"פ שיהא חיוב גם לעמוד כפשטות הפסוק. **ועיינ** בט"ז או"ח סימן קמ"ו סק"א שר"ל דאה"נ דהשתיקה צריך שיהיה גם בעמידה. אבל הטור כתב בשם הרב שר שלום דאין

יראה בעתון ענין של הפסד במסחר ותיטרד דעתו דזה שכיח טובא.

ואף דב"משנה ברורה" שם סקכ"ו הביא דיש מקילים בזה וכן נוהגים העולם, מ"מ בודאי לכתחלה נכון לזיזה בזה. ובלאו הכי הרי מבואר בשו"ע סי' צ"ג וצ"ח שצריך להכין דעתו מקודם התפילה היטב ולהסיר מליבו כל טרדות ודברי העולם כדי שיוכל לכוין. (מאור יחזקאל - הגאון רבי אלתר יחזקאל הורוויץ)

ובדעת המחבר אפשר לומר שאכן נאמר כאן דין חדש בהלכות תפלה שאסור להתפלל רק באופן שעומד לפני השרים גדולים ולא בראש מגולה, ונפקא מינה דאפילו בחלק של תפלה שאין בו הזכרת השם ג"כ אסור לו לומר תיבות אלו כיון דשם תפלה עלי' וכעומד לפני המלך.

ולפי זה צ"ב מדוע השמיטו השו"ע הרב.

ואולי נלמד הוא במכל שכן ממה שכתוב עוד שם בס"ג ד"א דיש למחות מליכנס לבית הכנסת בראש מגולה וכל שכן בעומד לפני המלך ממש.

(מאור יחזקאל - הגאון רבי אלתר יחזקאל הורוויץ)

צריך לעמוד בשעת קריאת התורה אלא שתיקה, ועיי"ש בלבוש שכתב דמדכתיב "ואתה פה עמוד עמדי" משמע שרק הסרסור צריך שיעמוד דהיינו הבעל קורא, וצ"ע דבגמרא מגילה כ"א ע"א יליף מהאי קרא דלימוד התורה צריך שיהיה בעמידה.

ועיינ בשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' צ"א שהאריך דיש חיוב לעמוד בשעת קריאת התורה, אך בשולחן הטהור (להרה"ק מקאמארגא, סי' קמ"ה ס"ט) הביא בשם האר"י שעל פי קבלה יש לישב בשעת קריאת התורה. (מאור יחזקאל - הגאון רבי אלתר יחזקאל הורוויץ)

אבות פ"ב משנה י': לחישתן לחישת שרף, וְכַל דְּבָרֵיהֶם פְּגָחִי אֵשׁ: מדרש תנחומא (פרשת במדבר סימן טו): ... "צדיק כתמר יפרח", מה התמרה הזו עושה תמרים ועושה קוצים וכל מי שמבקש לגנוב התמרים הקוצים שבה שולטים בו כך הצדיקים והחכמים בני תורה וכל מי שאינו משומר עצמו מהם נופל בגיהנם ולוקה בעה"ז, למה שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף ואף כל דבריהם כגחלי אש. וְכַל דְּבָרֵיהֶם פְּגָחִי אֵשׁ: והכוונה כמו שהאש טמון בגחלת ואין נראה לפעמים, כן דברי תורה אף שלכאורה אין נראה באורן, בכל זאת תדע ברור שבכל דבריה יש אש טמון בתוכם (גם הוא משל לסתרי התורה עיין מדרש שמואל שם) (הוספות הרד"ל פרק מא אות ב)

המשך מעמ' 3

לגדול אחד: "דע כי לא ראיתי עבורי ישועה, עד שפתאום נגלה אלי איש אחד, ומראהו היה כך וכך. שאלתי אותו מי הוא, ואמר לי כי הוא רבי משה מגיד בעל האלשיך, הבנתי מיד כי באה ישועתי".

ספריו על התורה ונ"ך נדפסו בעשרות הוצאות ודפוסים, כמו"כ נדפסו כו"כ קיצורים מספריו, ואף תורגמו ללשון האידיש ולאדינו, דבר המלמד עד כמה גדלה השפעתו גם על שכבות העם שהתענגו ממורשת דבריו שהותיר אחריו, כמו שהתענגו בעונג עילאי אלו אשר זכו לשמוע במו אזניהם דבריו היוצאים בלהבת אש.

רבינו נתעטר ונתקדש בפי ראשי העדה מנהיגי וגדולי ישראל בכל הדורות, כשם שנתקדש בפי עם ישראל לדורותיהם שהזכירו שמו ודבריו בסילודין. ואמנם ביטויי הערצה נשגבים ורמים לשמו הק', מובאים במאות רבות של ספרים בכל הדורות, ומצוינים לנכון בספרי התולדה הרבים שנכתבו עליו, ואין זו המסגרת להרחיב בזה, רק ציינתי כמה דברים יחידים הבאים ללמד על הכלל כולו עד היכן הגיעה הערצתו והפלאת קדושתו של רבינו הקדוש זכותו יגן עלינו לעד אמן.

הספר הזה (רות), ילמד ליראה את השם הנכבד והנורא, ויהיו דברי הספר לו לעינים, כי בו כל מעשיו יהיו לשם שמים".

החיד"א מביא בקיצור נמרץ סיפור מופת שקרה עם אחד שלמד בקביעות את ספרו עה"ת, והסיפור הזה מובא באריכות בספר קיצור אלשיך ומשם נעתק בראש כמה מספרי רבינו, וז"ל: "העידו רבים וכן שלמים... ששמעו מפה טהור שסיפר להם מה ששמעו מרבו המובהק מוהר"ר אברהם, שהיה דר בפולין בק"ק באר, והיה לומד בספר האלשיך בכל שבוע, וכן היה ביום חרון אף ה', וסבבו השונאים את העיר בשנת ת"ח, בא אליו מוהר"ר משה אלשיך בחלום ואמר לו: מאחר שאתה מחבב את הספר שלי באתי להזהירך שתעמוד ותמלט על נפשך בשעה זו, כי נגזרה גזירה על היהודים יושבי העיר הזאת למחר גזירת חרב ואבדון. ואמרת לי לו האיך אעשה שאוכל להמלט, אמר לי: צא, ואני אהיה עמך, ולא יראו אותך ותנצל... וכאשר אמר לי כן היה".

עוד בענין זה מסופר מהצדיק הקדוש מקוצק ז"ע מובא בספר עמוד האמת שבעת מחלתו אמר

להאי פרשתא דרש"ה ארי כמין חומר, דהני קראי דחנ"ה הן מזהירין על חומר לשון הרע, וכן אמרו דהמעיל מכפר על לה"ר, והרב ז"ל עייפינהו וסדרינהו במתק ודש"ן עדי"ו ויקהל משה את כל עד"ת מימינו אש דת ככתוב בספר תורת משה".

דבריו שימשו יסוד והקדמה להרבה ממערכותיו של בעל ה"תולדות יעקב יוסף" בספריו, שהוא הספר החסידי הראשון שנדפס, המביא פעמים רבות, וכן הובאו דבריו בספרי ה"חווה" מלובלין, בעל "קדושת לוי", המגיד מקו"ניץ, ה"נועם אלימלך". כמו כן ממנו יתד ופנה לכל ספרי הדרוש, החסידות, והמוסר, כמפורסם, ואין מן הצורך למנותם כי רבו מספור.

ה"חווה" מלובלין כאשר רצה לשבח את רבי משה סופר מפשעוורסק ז"ע, הוא מציין בהסכמתו: "והיתה לו מדרגה שהרב הגאון המנוח מוה"ר משה אלשיך ז"ל היה מתגלה אליו".

אבני סגולה

דברי תורתו של רבינו הם סגולה ליראת שמים ולהינצל מכל פגע וכך הם דברי רבינו בהקדמתו על מגלת רות וז"ל: "השם פניו לבו ועיניו אל דברי